

ANNE VE BABAYA AİT BAĞLANMA VE HEMŞİRENİN ROLÜ

MATERNAL AND PATERNAL ATTACHMENT AND THE ROLE OF NURSE

Oya KAVLAK Ahsen ŞİRİN

E.Ü. Hemşirelik YO. Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği ABD

Anahtar Sözcükler: Bağlanma, Maternal Bağlanma, Ebeveyn-bebek bağlanması

Key Words: Attachment, Maternal Attachment, Parent-infant Attachment

ÖZET

Bir annenin bebeğine sevgiyle bağlanması, çocuğun sağlıklı büyüme ve gelişimini teşvik eden en önemli öğelerden biridir. Çocuğun yaşadığı ilk bağlanma deneyimi daha sonra yaşayacağı bağlanma deneyimleri için temel oluşturur. Eğer anne ile bebek arasında yaşamın ilk iki yılında güvenli bağlanmayı başarmada gerekli durumlar karşılanamazsa, bebek emosyonel, sosyal, fiziksel, zihinsel ve dil gelişimi problemleri yaşar. Maternal bağlanmada başarısızlıkların yaşandığı durumlarda bebek, ihmal ve istismar açısından da risk altındadır.

SUMMARY

A mother's affectionate attachment to her infant is recognized as a major contributor to the child's healthy growth and development. The child's initial attachment experiences lay the foundation for the development of all subsequent attachments. If an infant grows up with a mother who does not provide conditions necessary for secure attachment to be accomplished, he or she may be developmentally affected and at risk of developmental delays in areas such as emotional, social, cognitive, and linguistic skills. When maternal-infant attachment are impaired, the child is at risk of child abuse and neglect.

GİRİŞ

Bağlanma kelimesinin temelleri 13. yüzyıla dayanır, "to attach", "bağ" kelimesinin etimolojik anlamı, bir göreve bağlılık ya da bir görevi yerine getirmedi. Fransız bir yazar ve 18.y.y filozofu olan Rousseau anne-bebek ilişkisi kavramını ilk kullanan kişidir. Onun bağlanma hakkındaki yazıları "annelik sevgisi" ile ilişkilidir (Bell ve ark. 1998).

Bowlby 1969'da "bağlanma" kelimesini iki kişi arasındaki güçlü bir bağ olarak tanımlamış ve kavramın oluşumu için bir kilometre taşı oluşturmuştur. Bowlby çocuktan ebeveyne bağlanma sürecini tanımlamıştır, fakat bu tanım karşılıklı ebeveyn-bebek bağlanma sürecinin açıklanmasına yardımcı olmuştur (Bell ve ark. 1998).

Bağlanma Kuramı (Attachment Theory) insanların kendileri için önemli olan başkalarıyla güçlü duygusal bağlar kurma eğiliminin nedenlerini açıklayan bir yaklaşımdır. Duygusal bağ kurma eğilimi ve gereksinimi bebeklerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve gelişimsel açıdan işlevsel olan bağlanma sistemini ifade eder. Bağlanma sistemi bebeklerin onlara bakan kişi/kişilerle fiziksel yakınlığını güçlü tutarak, hem bebeklerin çevreden gelebilecek tehlikelere karşı korunmasını hem de onlara çevreyi keşfetmeleri için gerekli koşulları sağlar. Bu nedenle bakıcı ile yakınlığın korunması bağlanma sistemi içindeki en temel hedeftir ve bu sayede bebeklere güven içinde gelişebilecekleri bir alan sağlar (Sümer ve Güngör 1999, Solmaz 2002).

BAĞLANMA EVRELERİ

Bağlanma, tanışma evresiyle başlayan ve bağlanmanın gelişimiyle sonuçlanan etkileşimsel bir süreçtir.

Tanışma Evresi: Tanışma tüm insan ilişkilerinin temelidir ve bağlanma sürecinin ilk adımındır. Bu evre doğumdan sonraki ilk 48 saati kapsar. Bu evrede zamanın büyük çoğunluğu karşılıklı bakışma ile geçer. Anne/baba bebeğiyle, bebek de anne/babasıyla göz göze temas kurmaya çalışır. Anne/babalar bebeklerine sistematik olarak dokunarak bebeklerini keşfetmeye çalışırlar. Bu evrede anne/babalar bebekleri hakkında genel duygu ve düşünceler geliştirirler (Bell ve ark. 1998, Çoban 2003).

Sahiplenme Evresi: Doğum sonrası üçüncü günde başlayan ve altı haftaya kadar süren ve anne/babalık rolü benimsendiği bu evrede, bebeğe ismiyle yada cinsiyetiyle (oğlum,kızım gibi) hitap edilir. Aileler bebekleri ile yakınlık kurarlar ve sözel ve sözel olmayan, genel pozitif duygular karşılıklı olarak yansıtılır. Anne/babalar bu evrede bebeğin temel gereksinimlerine verdiği yanıtları öğrenir ve zaman içinde doğru olarak yorumlarlar. Karşılıklı ilişki ve uyumun başarılması ile dayanıklı bağların gelişimine doğru ilerlenmiş olur (Bell ve ark. 1998, Çoban 2003).

Bağlanma: Doğumdan sonraki altı-sekiz haftayı kapsayan evre bağlanma evresidir. Anne/baba ve bebek arasında karşılıklı ilişki ve uyum belirgindir. Anne/baba, bebeklerinin bakımında yeterli hale gelmiştir. Anne/baba ve bebek arasındaki sevgi ve derin bağlanma duygusu tamamen oluşmuştur (Bell ve ark. 1998, Çoban 2003).

BAĞLANMANIN ÖZELLİKLERİ

Anne-baba ve bebek arasındaki bağlanma, zihinsel ve sosyal bir süreç olup bağlanmaya ilişkin karşılıklı memnuniyet duyguları ve pozitif geribildirimlerle gelişir (Ferketich ve Mercer 1995a).

Yakınlık: Anne/babalar, annelik/babalık duygularının gelişmesi ve bebekle etkileşimlerinin desteklenmesi için bebekleri ile yakın temas kurarlar. Bebeğin doğduğu andan itibaren en erken dönemde kurulan yoğun temas anne/babanın bebeğini tanımasına olanak verir (Bell ve ark. 1998).

Anne/babalar bebekle etkileşime girmek için çeşitli yollar kullanırlar. Dokunma ve göz teması kurma bebekle iletişimin en güçlü yollarıdır. Bebeğin ağlaması, gülmesi, emmesi, yapışma ve izlemesi bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması ve anne/babasıyla yakınlığını sürdürmek istemesi bebeğin gösterdiği bağlanma davranışlarıdır. Bu davranışların sürekli olarak tekrarlanması sevgi, güven ve memnuniyet duygularını geliştirir. Tekrarlanmayan davranışlar bağlanma davranışları olarak değerlendirilemez (Foster ve ark 1989, Caye ve ark. 1992, Parke ve ark.1994, Soysal ve ark 1999).

Bebeğe, özel bir sevgi hissetmek ve anne/baba rolünün kazanılmasıyla elde edilen başarı, bağlanmaya doğru duygusal bir atmosfer yaratır. Bebek bireysel gereksinimleri öğrenildiği ve karşılandığı şekilde farklı bir kişilik geliştirir. Bebeğe yönelen annelik/babalık davranışları, bebeğin kendisine değer verme duygusunun gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Ferketich ve Merker 1995b, Bell ve ark. 1998, Söhmen 2002).

Karşılıklı iletişim: İyi bir ilişkinin kurulabilmesi için hem anne/babanın hem de bebeğin, iletişim yeteneklerinin olması gerekir. Dokunma ve göz teması kurma bebekle iletişimin en güçlü yollarıdır. Bebeğin ağlaması, gülmesi, emmesi, yapışma ve izlemesi ve anne/babasıyla yakınlığını sürdürmek istemesi bebeğin gösterdiği bağlanma davranışlarıdır. Karşılıklı geribildirimlerle, bebeğinden gelen bağlanma işaretlerini tanıyan anne/babalar duyarlı bir şekilde bebeğin ihtiyaçlarına cevap vermeyi öğrenirler. Ebeveynler, bebeğin dilini, reflekslerini, uyku-uyanıklık dönemlerini, bakım zamanını ve belirli uyaranlara cevaplarını öğrendikleri zaman bebekleriyle uyum içinde olabilirler ve bebeklerinin bakımı için yeteneklilik duygusunu geliştirirler (Foster ve ark 1989, Caye ve ark. 1992, Parke ve ark.1994, Bell ve ark. 1998, Soysal ve ark 1999).

Sorumluluk almayı kabullenme (Süreklilik): Bağlanma, bebeğini hem fiziksel hem de duygusal olarak en iyi şekilde yetiştiren ve bebeğine karşı sorumluluk almayı kabul eden anne/babalarda değişmez ve sürekli bir ilişki anlamına gelir. Bebeğiyle güvenli bağlanmayı geliştiren anne/babalar, toplum tarafından desteklenen annelik/babalık duygusunu hissederler. Anne/babalar bebekleri sayesinde güven duygusunu yaşarlar, çünkü bebek onların devamıdır ve aileye ölümsüzlük yaşatır (Bell ve ark. 1998).

BAĞLANMAYI KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Bu faktörler, anne/babada önceden var olan ve bebeğe karşı geliştirilecek olan bağlanmayı kolaylaştıran özelliklerdir. Bunlar;

Önceden yaşanan bağlanma tecrübelerinin farkında olmak; Kişinin, ailesinden almış olduğu derin ilişkilerin önemini anlaması, kabul etmesi ve farkında olması bağlanma açısından önemlidir. Bu genellikle gebelik döneminde çiftlerin kendi anne/babalarından aldıkları annelik/ babalık rollerini yansıtmalarıyla görülür (Bell ve ark. 1998).

Fiziksel ve psikolojik olarak yeterli olmak: Kişinin kendisini annelik/babalık konusunda yeterli hissetmesi ve bunun gereğini yerine getirebilmesidir.

Gebeliği ve bebeği kabul etmek; Bebeğin anne karnında hareketlenmesi, ultrason görüntüleri, doğum, bebeğin ilk gülüşü, bebeğin isteklerinin karşılanmasına ve bağlanmanın gelişimine destek olur (Whaley ve Wong 1987, Merker ve Fercetich 1994, Bell ve ark. 1998).

Bağlanma bilgisinin oluşumu ve olumlu çevre; Anne/babalar bebekleri ile karşılıklı etkileşim sonucunda bebeklerini tanırlar, böylece bebeğine yönelik amaçlı davranışlar geliştirebilir ve eyleme sokabilirler. Bebek anne/babasının oluşturduğu duygusal çevrenin bir parçasıdır ve bu çevrede gelişimine devam eder. Bu çevre anne/babanın yaşamındaki esnek özellikleri ve değişmez özelliklerin tümünü içerir. Bu etkileşiminin uygun bir çevrede gerçekleşmesi bağlanmanın gelişimi için kolaylaştırıcı bir faktör olarak görülmektedir (Caye ve ark 1992, Mercer ve Ferketich 1994, Bell ve ark. 1998, Çoban 2003).

BAŞARILI BAĞLANMA SONUCU GÖRÜLEN DURUMLAR

Annelik/babalık yeteneğinin sağlanması: Annelik/babalık yeteneği, anne/baba ve bebek arasında, karşılıklı olarak pozitif duyguların değişimi ve memnuniyet davranışlarıyla anlam bulur. Bebeklerine bakabilmeyi öğrenen anne/babalar, annelik/babalık yeteneklerinin güçlendiğini hisseder ve bu konuda kendilerine güven ve yeterlilik duygusu yaşarlar (Fercetich ve Mercer 1995b, Bell ve ark. 1998).

Bebeğin büyümesi ve gelişmesi: Bebekler uygun bir şekilde bakıldıkları zaman sevgi ve güven duygusunu geliştirirler. Böyle çocuklar kendilerine güvenen, bağımsızlık ve diğer çocuklarla ilişkilerinde daha fazla başarı gösteren çocuklardır. Bu durum bireyselliğinin diğer yönleri üzerine temel oluşturur. Bu bağlanmanın, bebekler için tüm gelişimsel faydalarının açıklanmayan tanımıdır. Örneğin, zihinsel gelişim bebeğin çeşitli uyarılarla oluşan tecrübelerinden çok, anne/babaların bağlanmaya yönelik geliştirdikleri zihinsel stillerle ilişkilidir (Bell ve ark. 1998).

Sürekli ve Dayanıklı Bağların Oluşması: Pozitif bir bağlanma, anne/baba ve bebekleri arasında uyum ve sağlam bağlarla kanıtlanır. Bu bağlar her zaman dayanıklı olmalıdır. Kişi zor durumda kaldığında güçlü bir güven bağı sayesinde güçlüklerle daha kolay baş edebilir (Bell ve ark. 1998, Feeney 2000).

MATERNAL (ANNE-BEBEK) BAĞLANMA ÖZELLİKLERİ

Maternal bağlanma, anne ve bebeği arasında gelişen ve zaman içinde süreklilik gösteren eşsiz, şefkat dolu bir sevgi ilişkisidir. Bu ilişki çocuğun fiziksel, psikolojik ve entelektüel gelişimini derin bir şekilde etkiler. Anne ve bebek arasındaki bağlanma süreci gebelik, doğum ve postpartum periyod süresince gelişir. Bağlanma postpartum periyot süresince anne-bebek etkileşimi ile desteklenir. Sevgiyle bağlanma maternal rol adaptasyonunun bir parçasıdır ve bunun sonucunda bebekte güven duygusu gelişir (Mott ve ark 1990, Muller 1994, Mercer ve Merketich 1994, Muller 1996, Ard 2000).

Doğumdan sonra kısa bir süre içinde, annelerin bebekleri ile bağ kurması için eşsiz bir yeteneğe sahip olduğu kritik bir perioda inanılır. Klaus ve Kennel (1976) bağlanma ilişkisinde annenin bakış açısına yoğunlaşan ilk yazarlardır. Onlar, anne-bebek bağının kurulmasında en uygun dönem olan ve doğumdan hemen sonra gelişen “maternal bir duyarlılık periyoduna” işaret etmişler ve “uzayan kontak hipotezi” ni kurmuşlardır. Klaus ve Kennel doğumdan sonraki 45-60 dakikalık periyodun duyarlılığına değinmişler (ayrıca doğumdan sonra ilk 45-60 dakikalık dönemde bebek uyanık ve alıcı durumdadır) ve bu dönemin anne-bebek sevgisi ve etkileşiminin oluşması için en önemli zaman olduğunu savunmuşlardır. Klaus ve arkadaşları bağ kurma sürecinde olan annelerin davranışlarını incelemişler ve bu davranışların her annede tekrarlandığını görmüşlerdir. Bu davranışlar; bebekler çıplak olarak annelerine ilk gösterildiğinde, bebeğin kol ve bacaklarına dokunmaya başlayarak, parmak uçlarıyla bebeklerini incelerler, anneler bebeklerine 4-8 dakika süresince masaj yaptıktan sonra bebeklerine sarılırlar. Ayrıca anneler, bebeklerini gözlerinin karşılaştığı, aynı dikey düzlemde göz göze temas kurabilecekleri bir pozisyona getirirler, bu pozisyonun sevgi bağlarının oluşumunda önemli olduğu saptanmıştır. Klaus ve Kennel tarafından ileri sürülen bu maternal bağlanma davranışlar ispatlanamamasına karşın maternal bağlanmaya yönelik olarak “zaman içinde süreklilik göstermesi” konusundaki hipotezi kavramsal olarak hemşire araştırmacılar tarafından pek çok kez kullanılmıştır (Whaley ve Wong 1987, Foster 1989, Muller 1996, Soysal 1999, Tilokskulchai 2002).

Başarılı maternal bağlanmanın oluşumunda diğer bir özellik de karşılıklı ilişki yada karşılıklı etkileşim kavramıdır. Annenin bebeğini

cevaplama için bebeğin de anneye emme, ses çıkarma, göz kontağı kurma, yakalama yada yakın fiziksel temas süresince annesinin vücuduna uyum sağlama gibi bazı işaretlerle annesine karşılık vermesi gerekir. Karşılıklı pozitif anne-bebek etkileşimi, sekiz adımda tanımlanmaktadır: İlk adım *başlatmadır*, annenin bebeğin dikkatini çekmesi ve bebeğin anneye yönelmesi ile kendini gösterir böylece anne ile bebek arasında etkileşim başlar. Bir sonraki adım *yönelmedir*. Bu adımda bebek annesinin yüzüne bakar, anne ve bebeğin etkileşim süresince birbirlerinden beklentileri oluşur. Bir sonraki adım *dikkat durumudur*, bebek anneye işaretler gönderir ve alır. Daha sonra *hızlanma*, annenin ve bebeğin tamamen birbirlerine yoğunlaştığı dönemdir. Bir sonraki evre, bebeğin sevgi sesleri çıkardığı *konuşma* evresidir. Daha sonra *heyecanın doruğa ulaştığı* evrede, bebek kollarını oynatır, bacaklarıyla tekmeler, düzensiz hareketlerde bulunur. Kısa bir süre sonra heyecan *yavaşlar*, hareketlilik, göz kontağı ve ses çıkarma azalır. Daha sonra bebeğin gözlerini annesinden uzaklaştırdığı ve etkileşimi bitirdiği *gerçekleşme* evresi gerçekleşir. Bu dikkatsizlik evresi süresince bebeğin gözleri herhangi bir objeye odaklanır bebek, annenin görsel ve sözel uyarılarına karşı duyarsızdır. İyi bir etkileşimde hem anne hem de bebek uyumlu olarak evreleri yaşar. Anne, bebeğinin geri çekilme evresine geçmesine izin vermez ve bebeğiyle göz göze teması sürdürerek dikkat evresinin kapatılmasını engellerse, dikkatsizlik evresi uzar. Tanımlanan bu karşılıklı etkileşim davranışları, genellikle bebek 2-3 haftalık olduğunda gözlenebilir (Olds ve ark 1984, Whaley ve Wong 1987, Foster ve ark 1989).

Sağlık çalışanları için özel bir anlam taşıyan bağlanmanın diğer bir özelliği monotropi (monotropy)dir. Monotropi; bir yetişkinin belirli bir zaman dilimi içinde yalnızca bir kişiye, en üst düzeyde bağlanabileceği prensibine dayanır (Whaley ve Wong 1987). Buna karşın bebekler bir kişiden daha fazla kişiye bağlanma kapasitesine sahiptir (Bell ve ark 1998).

Bebeğin annesine bağlanmasının gelişiminde en önemli iki annelik davranışı bulunmaktadır. Annenin, bebeğin belirti ve işaretlerini anladığı, cevapladığı ve bebeğin fiziksel ve duygusal gereksinimlerini karşıladığı zaman ve bebeği gerçek sosyal etkileşime düzenli olarak soktuğu zaman en üst düzeyde bağlanma gerçekleşir. Fiziksel gereksinimleri hızlı bir şekilde karşılanan fakat sosyal etkileşime sokulmayan çocukların, annelerine güçlü bir şekilde bağlanmalarında başarısızlıklar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda yalnızca sosyal ilişki de yeterli değildir. Zevk veren sosyal aktivitelerde kardeşler, baba ve aile büyüklerinin de dahil edilmesi sosyal bağlanma biçimleridir (Caye ve ark 1992).

Bir annenin bebeğine sevgiyle bağlanması, çocuğun sağlıklı büyüme ve gelişimini teşvik eden en önemli öğelerden biridir. Çocuğun yaşadığı

ilk bağlanma deneyimi daha sonra yaşayacağı bağlanma deneyimleri için temel oluşturur. Eğer anne ile bebek arasında yaşamın ilk iki yılında güvenli bağlanmayı başarmada gerekli durumlar karşılanamazsa, bebek emosyonel, sosyal, fiziksel, zihinsel ve dil gelişimi problemleri yaşar. Maternal bağlanmada başarısızlıkların yaşandığı durumlarda bebek ihmal ve istismar açısından risk altındadır (Caye ve ark 1992, Muller 1994, Muller 1996, Tilokskulchai 2002).

Maternal Bağlanmaya Etki Eden Faktörler:

Anne-bebek etkileşimi zaman içinde gelişen bir süreçtir. Bu etkileşimin sağlıklı başlayıp sürdürülmesinde annenin yeni rolüne uyumu, karşılaştığı sorunlarla baş edebilmesinde çevreden aldığı destek ve eşler arasındaki uyum önemlidir (Başbakkal 1999).

Anne bebek ilişkisinin gelişmesi ve anne bebek bağlanmasının oluşmasında, gebeliğin planlanması, gebeliğin istenmesi, annenin güven duygusu, ailenin sosyoekonomik ve kültürel durumu, eş ilişkileri, eş desteği, kadının ailesiyle ve sosyal çevresiyle olan ilişkileri, doğum şekli, ilk günlerde yaşanan anksiyete, anne ve bebeğin sağlık durumu, çocuk bakımı konusunda annenin bilgili olması gibi faktörlerin etkili olduğu belirtilmektedir (Mercer ve Ferketich 1994, Balcı ve Savaşer 1998, Ohta 2001, Çoban 2003).

Yapılan çalışmalarda, annenin çocukluğunda kendi annesiyle yaşadığı bağlanma ilişkilerinin, kendisinin bebeğiyle yaşadığı bağlanma ilişkilerini etkilediği saptanmıştır (Mercer ve Ferketich 1994, Kretchmar ve Jacobvitz 2002).

Diğer taraftan güvenli bağlanma stiline sahip annelerin, çocuklarının da güvenli bağlanma stiline sahip olması arasında anlamlı ilişkiler olduğunu saptayan çalışmalar vardır (Manassis ve ark 1999, Steele ve ark 2002).

Gebelik süresince aileler “hayali yada ideal” bir bebek imajı geliştirirler. Doğum ile birlikte hayali bebek, gerçek bebek olur. Hayallerdeki bebeğin gerçek bebeğe açık bir şekilde benzemesi maternal sevgiyle bağlanmayı olumlu etkileyen faktörlerden biri olarak görülmektedir (Whaley ve Wong 1987, Foster 1989).

Çalışmalarda, gebelik süresince yaşanan fetüse bağlanmanın, doğum sonrası bebeğe bağlanmayı etkilediği düşünülmektedir (Muller 1996, Ard 2000, Tilokskulchai ve ark 2002).

Ard (2000)'ın, adölesan annelerle yaptığı çalışmada, adölesanlarda anne yaşı küçüldükçe, maternal bağlanma düzeyinin azaldığı bulunmuştur (Ard 2000).

Doğum süreci de annenin bebeğine ilk bağlanmasına etki eden faktörlerden biridir. İdeal olarak yaşamın ilk saatlerinde gerçekleşmesi

beklenen bağ kurma eylemi, zor ve güç doğumlar ve genel anestezi nedeniyle engellenebilmektedir. Bu yüzden bu gibi durumlar maternal bağlanmayı olumsuz etkileyebilmektedir (Whaley ve Wong 1987, Merker ve Ferketich 1994, Çoban 2003).

Doğumdan hemen sonra annenin bebeğinden ayrı olması erken temas kurmayı engellediği için maternal bağlanma üzerine negatif bir etkiye sahiptir (Tilokskulchai ve ark 2002). Ayrıca anne ve bebek arasındaki tensel temas hem bağlanmaya hem de emzirmeye yardımcı olmaktadır. Bunun nedeni prolaktin ve oksitosin salgılanmasının uyarılması ile anne sütünün üretiminin artmasıdır (Brandt ve ark 1998, Çoban 2003).

Merker ve Ferketich (1994)'in yaptığı çalışmada, annelerin bebek bakımı konusunda kendilerine güvenmeleri ve daha önce bebek bakmaları iki yıllık bir periyotta maternal bağlanmayı kolaylaştırıcı bir faktör olarak belirlenmiştir (Merker ve Ferketich 1994).

Bebekte herhangi bir anomali olması ilk aylarda maternal bağlanmayı etkileyen faktörlerden biri olmasına karşın 6 ve 12 aylarda sağlıklı ve anomalili bebeği olan anneler arasında fark bulunamamıştır (Merker ve Ferketich 1994).

Prematürelilik de maternal bağlanmayı olumsuz etkileyen bir diğer faktördür. Gerek prematüre bebeklerin yenidoğan ünitesine yatma olasılığının yüksek olması nedeni ile erken anne- bebek temasının engellenmesi, gerekse prematüre bebeklerin normal bebeklere göre annelerine karşılıklı etkileşim sürecinde daha az tepki vermeleri, maternal bağlanmayı olumsuz etki eden bir faktör olarak görülmektedir (Tilokskulchai ve ark 2002, Soysal ve ark 2003).

Bebek ile temasın fazla olması bağlanma davranışlarını artırır. Doğum sonrası ekonomik yetersizlikler nedeni ile erken taburcu edilen (24-47 saatte) annelerin bağlanma davranışlarının, 48 saatten sonra taburcu edilen annelerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılığın ev ortamında bebeklerle daha fazla temasa olanak bulunmasından kaynaklandığı düşünülmüştür (Merker ve Ferketich 1994).

PATERNAL (BABA-BEBEK) BAĞLANMA ÖZELLİKLERİ

Genellikle bağlanma üzerine yapılan araştırmalar baba içinde anneye benzer bir süreç göstermeye meyillidirler. Tıpkı anne gibi baba da gebelik süresince, bağlanma davranışları geliştirir. Eşiyle birlikte gebelik sürecini izleyen baba adayı, doğumdan sonra babalık rolünü kabullenmeye başlar. Bebek de babalık rolünün kabullenilmesinde önemli bir faktördür. Bebeğin iletişim yeteneği, babanın kendisini özel bir kişi olarak algılamasını sağlar (Başbakkal 1999, Bell ve ark 1998).

Ferketich ve Mercer (1995) baba için erken postnatal bağlanmanın en iyi ön belirleyicisinin, fetüse bağlanmanın olduğunu bulmuştur. Fakat gebelik süresince anne, babanın fetüse olan yaklaşımını kontrol eder pozisyonudadır. Bu nedenle babanın fetüse bağlanması, tam olarak evlilik ilişkisinin kalitesiyle ilişkilidir (Ferketich ve Mercer 1995a).

Diğer taraftan, yapılan çalışmalarda güvenli bağlanma stiline sahip babaların çocuklarının da güvenli bağlanma stiline sahip olması arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır (Manassis ve ark 1999, Steele ve ark 2002).

Babalar ancak, doğumdan sonra bebeğine bakma ve sevmeye duygusunu geliştirebilirler. Doğumdan sonra babanın bebeğiyle duygusal ilişki kurabilmesi için fiziksel temasta bulunması gerekir. Anne ve bebek hastanede yattığı sürece babalar belirli saatlerde bebeklerini görebildikleri için bebekleri ile olan temas miktarı onlara yeterli gelmemektedir. Doğum eylemi ile ilgili koşullar babanın bebeğine bağlanma geliştirmesini engelleyebilir, çünkü babalar bu dönemde daha çok, verdikleri destek ve bebeğin iyi olması ile meşguldürler (Bell ve ark 1998).

MATERNAL BAĞLANMA VE PATERNAL BAĞLANMA ARASINDAKİ FARKLAR

Doğumdan sonra bebeklerini hala kendilerinin bir parçası olarak gören annelerin, bebeklerinin farklı bir birey olduğunu kabul etmesi için bir zaman sürecine ihtiyaçları vardır. Babaların böyle bir süreçte ihtiyaçları yoktur. Babaların bebeklerine pozitif duygularının gelişmesi ve bağ kurması doğum sonrası ikinci-üçüncü günde gerçekleşir (Foster ve ark 1989, Ferketich ve Merker 1995a, Bell ve ark 1998).

Babaların bebeklerinin gereksinimlerini uygun şekilde cevaplamaları, annelerden çok daha yavaş gelişir (Ferketich ve Merker 1995a).

Genellikle babalar bebekleriyle sözel olmayan iletişime girerler ve babaların babalık rolünü kabullenmeleri bir aylık bir süreç sonucunda gerçekleşir (Ferketich ve Merker 1995a, Ferketich ve Merker 1995b).

Babalar annelere göre bebekleriyle daha çok oyun aktivitesinde bulunurlar bebek bakımına ise daha az katılırlar. Babalar bebekleriyle oyun oynarken yuvarlanma ve düşme gibi fiziksel oyunlar, anneler ise daha çok sözel ve sakin oyunları seçerler. Baba ve bebek arasındaki rol ilişkisi farklı olmasına karşın önem derecesi anne ve bebek arasında gelişen ilişkiyle aynıdır. Bu durum bebeğin entelektüel ve duygusal gelişimini güçlü bir şekilde etkiler (Mott ve ark 1990).

Babanın bağlanması çocuk üzerinde anneye göre ikinci derecede rol oynar. Babalar daha çok eşinin anneliğe hazırlanmasında duygusal

destek sağlarlar. Baba, annenin çocuğuna geliştirdiği bakım kalitesi ve çocuk gelişiminde önemli bir faktör olarak görülmektedir (Kretchmar ve Jacobvitz 2002).

BAĞLANMA SÜRECİNDE HEMŞİRENİN ROLÜ

İnsan hayatında ilk sevgi duygusu anne ve bebek arasında oluşan derin bağdan kaynaklanır. Çocuğun gelişimi üzerinde önemli derecede etkisi olan bağlanma ve anne-bebek ilişkisinin önemi konusunda, günümüzde hemşirenin bilinçlenmesi gerekmektedir.

Ebe/hemşireler; doğum sonrası olumlu anne-bebek ilişkisinin geliştirilmesinden kendilerinin sorumlu olduğu bilincinde olmalı ve maternal bağlanmayı sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmelidir (Balcı ve Savaşer 1998).

Ebe/hemşireler doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası dönemlerde, aile ve bebeğe bilinçli hemşirelik yaklaşımı yaparak, bağlanma sürecinde sevgi oluşumunun başlatılması ve sürdürülmesinde yardımcı olmalıdır (Çoban 2003).

Ebe/hemşireler bağlanmanın multifaktöriyel bir süreç olduğu gerçeğini göz önüne alarak, aile-bebek etkileşimi ve kalitesini arttırmaya yönelik aileyi desteklemeli ve cesaretlendirmelidir (Foster ve ark 1989).

Ebe/hemşireler çeşitli nedenlerle bebekleriyle erken temas kuramayan ailelere bu durumun doğrudan bir probleme yol açmayacağı güvencesini vermeli ve endişelerini gidermelidir, çünkü erken temas bağlanmanın oluşum sürecini güçlendiren bir faktör olmasına karşın olmazsa olmaz bir öge değildir (Balcı ve Savaşer 1998, Soysal ve ark 2003).

Anneye taburcu olurken, çocuğu ile etkileşimini sürdürülmesinin önemini vurgulamalı ve bunun çocuğun tüm yaşamını etkileyeceğini açıklamalıdır (Çoban 2003).

Doğum sonrası dönemde, anne-bebek ilişkisini değerlendirmek için hemşire düzenli olarak gözlem yapmalı ve annenin bebeğine bağlanma süreci ile ilgili notlar almalıdır. Annenin bebeğini sakınlaştırması, okşaması, kucaklaması, onunla konuşması, uygun besleme tekniklerini kullanması, göz göze temas kurması ve adı yada cinsiyetiyle (kızım/oğlum) bebeğe seslenmesi, annenin gösterdiği uygun bağlanma davranışlarıdır. Ebe/hemşire sıcak, nazik ve karşılıklı ilişki ortamında, anneye bebeğinin özelliklerini açıklamalı, annenin de bebeği hakkındaki beklentilerini açıklamasına fırsat vermeli ve bunları tartışmalıdır. Ayrıca hemşire, bebeğin duyması, görmesi ve refleksleri konusunda da anneyi bilgilendirmelidir. Annenin bebeğini takma isimle çağırması, bebeğin yetersiz kilo alması, kirli ve bakımsız olması, hijyenik

bakımının aksatılması ve bebekte ciddi pişiklerin olması, annenin bebeğine bağlanmasında yetersizlik olduğunu gösteren ip uçlarıdır. Bu durumda ebe/hemşire anneye danışmanlık yapmalı, anneye bebeği hakkındaki duygularını konuşmalı ve annenin bebek bakımı konusundaki eylemlerini desteklemeli ve öğretici olmalıdır. Ebe/hemşireler aile ile her karşılaştıklarında ailenin baş etme stratejilerini güçlendirmeli, bebek bakımı konusunda kendilerine olan güveni arttırmalı ve annelik/babalık rollerini geliştirmelerine yardımcı olmalıdırlar (Foster ve ark 1989, Taşkın 1997).

Anneliğe ait adaptasyon davranışlarında bozukluk saptandığında, erken terapötik girişimlerin ve sapsmaların değerlendirilmesi çocuk istismarını, mental hastalıkları ve birçok psikosomatik hastalıkları önleyebilir. Bu tür değerlendirme erken taburcu edilen anneler üzerinde yapılamayabilir. Bu yüzden ebe/hemşireler ileride gelişebilecek olan bu tip problemleri önleyebilmek için ev ziyaretlerinde uyanık olmak ve annenin davranışlarını iyi bir şekilde değerlendirmek zorundadır (Olds ve ark 1984, Foster ve ark 1989).

KAYNAKLAR

1. Ard NC (2000). Prenatal and postnatal attachment in adolescent mothers, *J Child and Family Nurs*, 3 (5): 313-325.
2. Balcı S, Savaşer S (1998). Annelerin bebeklerini algılama durumu, Uluslararası Katılımlı VI. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı, GATA Hemşirelik Yüksek Okulu, Ankara, s. 215-221.
3. Başbakkal Z (1999). Babaların bebek bakımındaki rolü, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu, Yayınlanmamış Özgün Çalışma, İzmir.
4. Bell, L, St-Cyr Tribble D, Paul D, Long A. (1998). A concept analysis of parent- infant attachment, *J Adv Nurs*, 28(5): 1071-1081
5. Brandt KA, Andrews CM, Klave J (1998). Mother infant interaction and breastfeeding outcome 6 weeks after birth, *JOGNN*, 27(2): 169-175.
6. Caye J, Cooke L, McMahon J, Karen R (1992). Effect of Attachment and Separation, Children's Services, Practice Notes, For North Carolina's Child Welfare Workers, From the NC Division of Social Services and the Family and Children Resource Program, 2(4): 1-3. http://sswnt7.sowo.unc.edu/fcrp/Cspn/vol2_no4/cspnv2-4pdf
7. Çoban A (2003). Doğum sonrası anne-yenidoğan etkileşimini etkileyen bazı etmenlerin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Sağlık Bilimleri Enstitüsü..
8. Feeney JA (2000). Implications of attachment style for patterns of health and illness *Child Care Health Dev.* 26(4): 277-280.
9. Ferketich SL, Mercer RT (1995a). Parental-infant attachment of experienced and inexperienced fathers during infancy, *Nursing Research*, 44(1): 31-37.
10. Ferketich SL, Mercer RT (1995b). Predictors of role competence for experienced and inexperienced fathers, *Nursing Research*, 44(2), 89-95.
11. Foster RLR, Hunsberger MM, Anderson JJT (1989). Family- centred nursing care of children, WB Saunders Company, London, s. 168-171.

12. Kretchmar MD, Jacobvitz DB (2002). Observing mother-child relationships across generations: boundary patterns, attachment, and the transmission of caregiving, *Family Process*, 41(3): 351-375.
13. Manassis K, Owens M, Adam KS, West Malcolm, Sheldon-Keller AE (1999). Assessing attachment: convergent validity of the adult attachment interview and the parental bonding instrument, *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 33(4): 559-566.
14. Mercer RT, Ferketich SL (1994). Maternal-infant attachment of experienced and inexperienced mothers during infancy, *Nursing Research*, 43(6): 344-351.
15. Mott SR, James SR, Sperhac AM (1990). Nursing care of children and families, Second Edition, Adivision of The Benjamin/Cummings Publishing Company, California, s.188-191.
16. Muller ME (1994). A questionnaire to measure mother-to-infant attachment, *Journal of Nursing Measurement*, 2(2): 129-141.
17. Muller ME (1996). Prenatal and postnatal attachment: a modest correlation, *JOGNN*, 25(2): 161-166.
18. Ohta N (2001). Development maternal attachment inventory mai-revised for japanese and analysis of factor influencing scores, *The Journal of the Japan Pediatric Society*, 105 (8), Abstract, <http://plaza.umin.ac.jp/~jpeds/english/Journal/105-08e.html>
19. Olds SB, London ML, Ladewig PA (1984). Maternal-newborn nursing, Second Edition, Addison-Wesley Publishing Company, California, s. 953-970.
20. Parke RD, Ornstein PA, Rieser JJ, Zahn-Waxler C (1994). A century of deveelopmental psychology, inge, bretherton., the origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth, Chapter 15, APABOOKS, s. 431-471.
21. Solmaz T (2002). Psikolojinin alt alanları, romantik bağlanma: bebeklik dönemi bağlanma süreci, yetişkin bağlanma sitilleri ve romantik ilişkiler, *Türk Psikoloji Bülteni*, 24-25: 105-113.
22. Soysal, A. Ş, Ergenekon, E, Aksoy, E (1999). Yenidoğan Döneminde Hastanede Uzun Süreli Tedavi Görmenin Bağlanma Örüntüsü Üzerine Etkileri: Bir Olgu Sunumu, *Klinik Psikiyatri*, 2: 266-270.
23. Soysal AŞ, Öktem F, Ergenekon E, Erdoğan E (2003). Doğum türü değişkeninin bağlanma örüntüleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi, *Klinik Psikiyatri*, 3: 75-85.
24. Söhmen T (2002) Çocuk ruhsal gelişiminin temel ilkeleri, <http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/gelisim.htm>
25. Steele M, Steele H, Johansson M (2002). Maternal predictors of children's social cognition: an attachment perspective, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43 (7): 861-671.
26. Sümer N, Güngör D (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma, *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43): 71-106
27. Taşkın L (1997). Doğum ve kadın sağlığı hemşireliği, Genişletilmiş II. Baskı, Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara, 374.
28. Tilokskulchai F, Phattanasiriwethi S, Vichitsuko K, Serisathien Y (2002). Attachment behaviors in mother of premature infants: a descriptive study in thai mothers, *Journal of Perinatal & Neonatal Nursing*, 3(16): 69-83.
29. Whaley LF, Wong DL (1987). Nursing care of infants and children, The CV Mosby Company, Toronto, 326-335.